
Aktuelle tendenser i Færøernes økonomi

Ann-Louise Winther, Økonomisk Afdeling

INDLEDNING OG SAMMENFATNING

Den færøske økonomi er gået tilbage siden 2008. Tilbageslaget var i første omgang isoleret til fiskeriet, men med den internationale finansielle og økonomiske krise bredte det sig til resten af økonomien. Beskæftigelsen er i 2009 faldet i alle sektorer på nær den offentlige i, og arbejdsløsheden er derfor steget kraftigt siden begyndelsen af 2009, dog fra et meget lavt udgangspunkt.

Fiskeriet har i de seneste år været ramt af lave fangstmængder og fallende fiskepriser, men der er nu tegn på bedring i visse dele af erhvervet. Havbrugenes produktion af laks er steget meget og er tæt på kapacitetsgrænsen, og priserne er gunstige. Den fortsatte stigning i eksporten af laks var med til at holde eksporten stabil gennem 2009. Samtidig faldt importen kraftigt, og underskuddet på handelsbalancen blev dermed elimineret.

De færøske pengeinstitutter, som i forskellig grad har været ramt af finanskrisen, havde samlet set underskud i 2009, men mindre end i 2008 på grund af stabiliseringen af de finansielle markeder.

Den økonomiske tilbagegang og en ekspansiv finanspolitik har ført til stigende underskud og gæld for landskassen og kommunerne. For at imødegå forværringen af de offentlige finanser er der gennemført finanspolitiske stramninger allerede fra 2010, og yderligere stramninger er bebudet. Det er også nødvendigt for igen at nå balance på det offentlige budget.

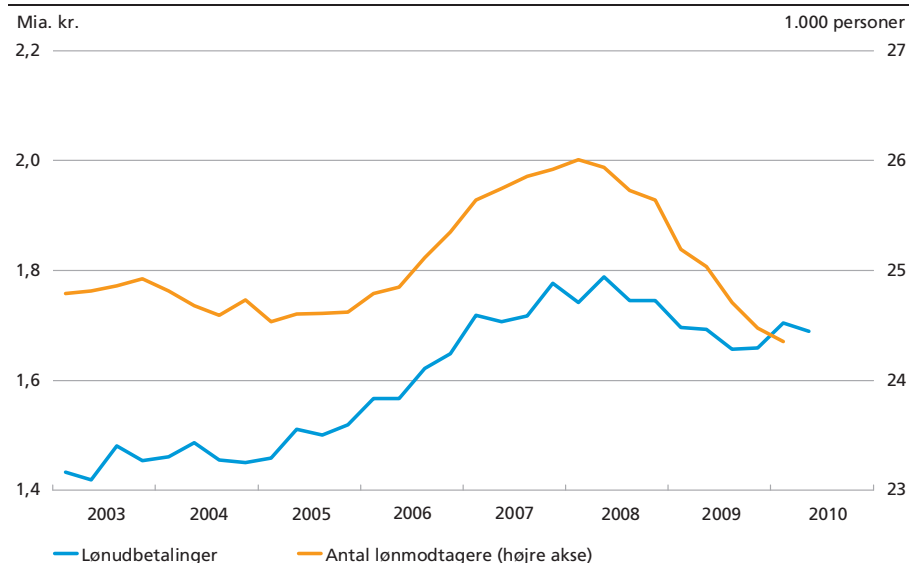
ØKONOMISK AKTIVITET¹

Den økonomiske aktivitet på Færøerne gik tilbage i 2008 og 2009. Ifølge den foreløbige opgørelse faldt det nominelle bruttonationalprodukt, BNP, med 0,8 pct. i 2008 og 4,2 pct. i 2009. Aktiviteten begyndte at falde tidligt i 2008, jf. figur 1, og faldet tog til, da den internationale finanskrisen slog igennem.

¹ Nationalregnskabet for Færøerne offentliggøres med forsinkelse og kun i løbende priser. Det indebærer, at en aktuel vurdering af færøsk økonomi også må baseres på andre indikatorer, såsom løn- og beskæftigelsesstatistik.

LØNUDBETALINGER OG BESKÆFTIGELSE

Figur 1



Anm.: Sæsonkorrigerede kvartalsdata. Seneste observation 1. kvartal 2010 for antal lønmodtagere og 2. kvartal for lønudbetalinger.

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

Fra 2008 til 2009 faldt lønudbetalingerne med knap 5 pct. I de første syv måneder af 2010 var der spæde tegn på, at den økonomiske aktivitet vendte, idet lønudbetalingerne steg med knap 1 pct. i forhold til samme periode i 2009.

Som følge af nedgangen i den økonomiske aktivitet faldt beskæftigelsen med knap 4 pct. i 2009. Faldet fortsatte i foråret 2010, og den samlede beskæftigelse lå godt 3 pct. lavere i de første fem måneder i 2010 end i samme periode i 2009.

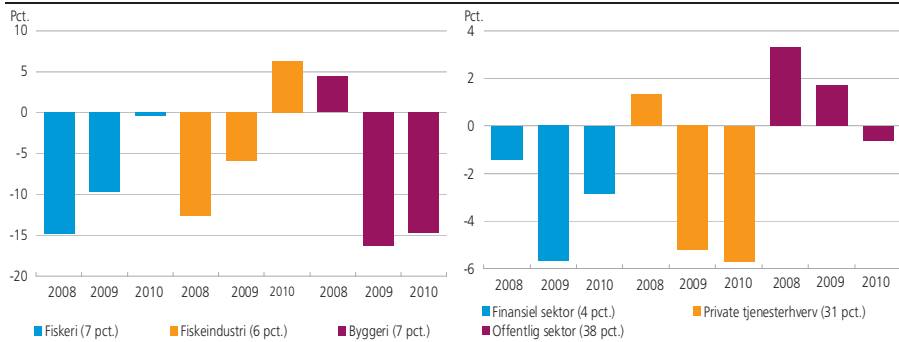
Beskæftigelsen i både fiskeriet og fiskeindustrien faldt kraftigt i 2009, jf. figur 2. Udviklingen afspejler især lavere fangster og en svag udvikling i fiskepriserne, som dog fra sidste halvdel af 2009 ser ud til at være vendt. Lønudbetalingerne i fiskeriet faldt med godt 20 pct. i 2009, men har i de første syv måneder af 2010 været 19 pct. højere end i samme periode i 2009.

Fra 2004 til 2009 faldt fiskeriets og fiskeindustriens samlede andel af beskæftigelsen fra 19 til 13 pct. Til gengæld har havbrugserhvervet været i kraftig fremgang i de seneste par år, og beskæftigelsen her udgjorde i 2009 knap 3 pct. af den samlede beskæftigelse, næsten en fordobling i forhold til 2005.

Ligesom i andre lande har finanskrisens gennemslag på byggeriet været voldsom. Byggebeskæftigelsen faldt således med 16 pct. i 2009 og fortsatte med at falde i de første fem måneder af 2010. Dermed er den

LØNMODTAGERBESKÆFTIGELSE I UDVALGTE SEKTORER

Figur 2



Anm.: Tal for 2010 viser ændringen for perioden januar-maj 2010 i forhold til samme periode i 2009. Tal i parentes i figurforklaringen angiver erhvervs andel af den samlede lønmodtagerbeskæftigelse i 2009.

Kilde: Hagstova Føroya.

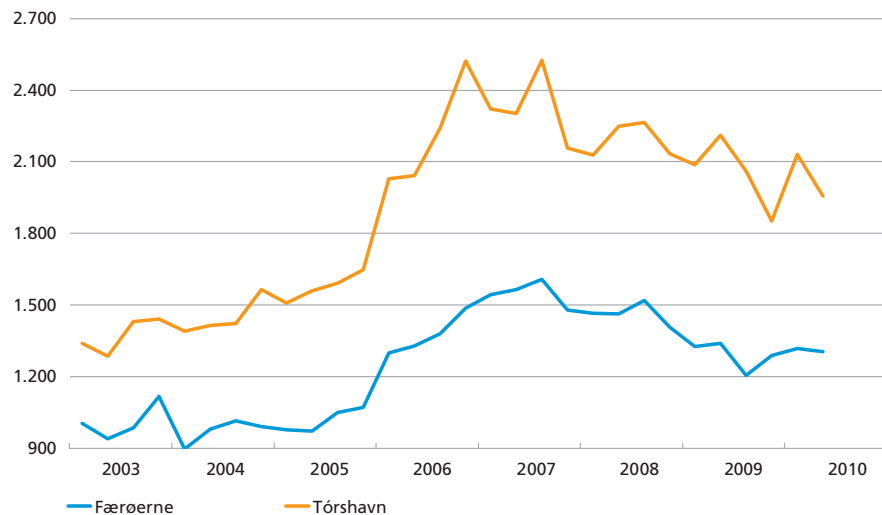
tilbage på samme niveau som i 2005, før højkonjunktoren med kraftigt stigende boligpriser satte ind på Færøerne.

Boligpriserne begyndte at falde i midten af 2007, jf. figur 3, og omsætningen af boliger var lav i 2009. For Færøerne som helhed nåede priserne i 2009 tilbage på niveauet i 1. halvår 2006, dvs. i perioden hvor nye låneformer med længere løbetid og afdragsfrihed medførte en markant tilpasning opad i prisniveauet. I 1. kvartal 2010 var der tegn på stabilisering af boligpriserne.

BOLIGPRISER

Figur 3

Gennemsnitspris, 1.000 kr.



Anm.: Kvartalsgennemsnit, seneste observation 2. kvartal 2010. Boligprisen for Færøerne under ét er en sammenvejning af gennemsnitspriser for huse med grundareal mellem 250 og 1000 m² i henholdsvis små bygder, store bygder og Tórshavn. Ved sammenvejningen er anvendt det relative antal handler i områderne i perioden 2000-10.

Kilde: Eik Bank, Hagstova Føroya og egne beregninger.

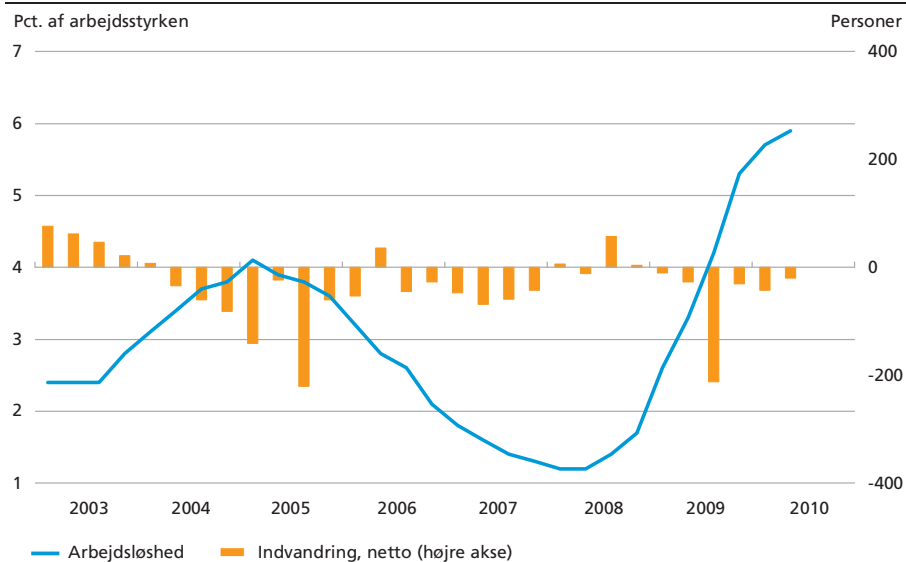
Beskæftigelse og lønsum faldt ligeledes i pengeinstitutterne og i de øvrige private tjenesteerhverv i 2009. Den offentlige sektor skiller sig ud ved som eneste delsektor at have haft en positiv vækst i beskæftigelse og lønudbetalinger i 2009. Det kan hænge sammen med, at det blev nemmere at få besat ledige stillinger end under den forudgående højkonjunktur, hvor der var udbredt mangel på arbejdskraft.

Den faldende beskæftigelse i alle sektorer på nær den offentlige medførte en kraftig stigning i arbejdsløsheden, jf. figur 4. Det skete dog fra et meget lavt niveau. Den sæsonkorrigerede arbejdsløshed stabiliserede sig på knap 6 pct. af arbejdsstyrken fra marts til juli 2010. I takt med den stigende arbejdsløshed fandt en nettoudvandring sted i 2009. Den stigende arbejdsløshed i nabolandene kombineret med, at satsen for arbejdsløshedsunderstøttelsen blev forhøjet fra 2009, kan imidlertid have lagt en dæmper på nettoudvandringen. Ud over konjunktursituationen kan den store nettoudvandring i 3. kvartal 2009 henføres til færing, som rejste til udlandet for at påbegynde en uddannelse. Udvandring på grund af uddannelse var mindre under den forudgående højkonjunktur, og man skal tilbage til 2005 for at se samme tendens.

Som i mange andre lande er inflationen faldet efter en periode med forholdsvis høje prisstigninger, jf. figur 5. Forbrugerprisindekset faldt således 1,0 pct. i 2009, primært som følge af lavere energipriser. Udviklingen i inflationen er vendt i de seneste kvartaler, og i 2. kvartal 2010 var

ARBEJDSLØSHED OG INDVANDRING

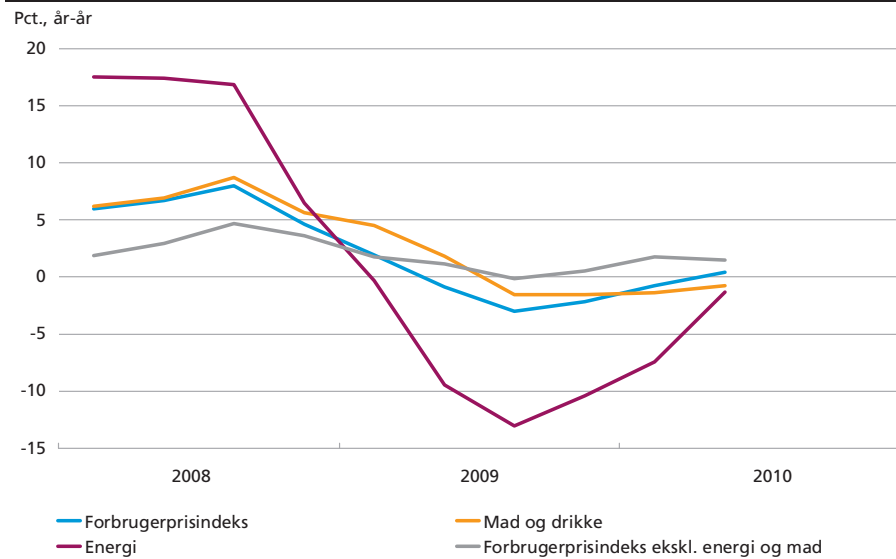
Figur 4



Anm.: Kvartalstal. Både arbejdsløshed og indvandring er sæsonkorrigeret. Seneste observation 2. kvartal 2010.
Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

FORBRUGERPRISINDEKS PÅ UNDERKOMPONENTER

Figur 5



Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger. Sidste observation er 2. kvartal 2010.

forbrugerprisindekset på niveau med samme kvartal 2009. Ifølge en ny undersøgelse¹ har Færøerne det højeste prisniveau i Europa. Der er store prisforskelle mellem Færøerne og Danmark både for importerede varer såsom fødevarer og for tjenesteydelser som fx mobiltelefoni. De høje priser medførte, at købekraften på Færøerne var 14 pct. lavere end i Danmark i 2009.

Fiskeri

Fiskeriet i farvandet rundt om Færøerne er overvejende bundfiskeri efter torsk, kuller og sej. Fiskeriet efter torsk og kuller var i 2008 og 2009 hårdt ramt af små bestande og lave priser. Samlet set faldt værdien af fisk fanget i færøsk farvand med godt 30 pct. fra 2007 til 2009, og faldet fortsatte i de første syv måneder af 2010.

Fangsten af kuller faldt til en tredjedel, og fangsten af torsk blev halveret fra 2007 til 2009, hvilket skyldtes kraftige fald i bestandene. I den forløbne del af 2010 er fangsten af både torsk og kuller steget i forhold til samme periode i 2009.

Som konsekvens af den lave bestand af kuller og torsk anbefaler det internationale råd for havudnyttelse, ICES, at man i fiskeåret 2010-11 re-

¹ Heri á Rógvi, *Prisniveauiet på Færøerne – købekraft og konsekvenser*, Det Færøske Konkurrenceråd, 2010.

ducerer fiskedødeligheden af torsk med 24 pct., og at der ikke tillades direkte fiskeri af kuller. På den baggrund har Færøernes Fiskeriundersøgelse anbefalet, at man reducerer antallet af fiskedage med 25 pct. Lagtinget vedtog i august 2010 at skære antallet af fiskedage ned med 3 pct. Det øgede fokus blandt forbrugerne på bæredygtigt fiskeri lægger stigende pres på fiskerierhvervet. Således er de britiske importører med henvisning til overfiskeri stort set holdt op med at købe kuller fra Færøerne.

Prisen på torsk faldt betydeligt gennem 2008 som følge af et stort udbud af torsk fra Barentshavet, men begyndte at stige igen i 2009. Samtidig har prisen på kuller stabiliseret sig efter et fald i 2008.

En lille stigning i fangsten af sej blev afløst af et fald i de første syv måneder af 2010. Prisen har dog været stigende siden 2008, hvilket kan tilskrives et mindre globalt udbud.

Produktionen af laks i havbrugene er forøget markant i de senere år efter tilbageslaget i 2006, hvor bestandene var ramt af sygdom. Der er tale om en stigning fra 16.000 tons i 2006 til 49.000 tons i 2009. Eksporten til det amerikanske marked har været begunstiget af, at den betydelige chilenske lakseproduktion faldt drastisk oven på sygdomsepidemier i 2008 og 2009. Nedgangen i det globale udbud har også betydet store prisstigninger på laks i 2009. I den forløbne del af 2010 har priserne nået nye højder. Produktionen er dog meget tæt på kapacitetsgrænsen, og mængden forventes derfor at falde i 2010.

UDENRIGSHANDEL

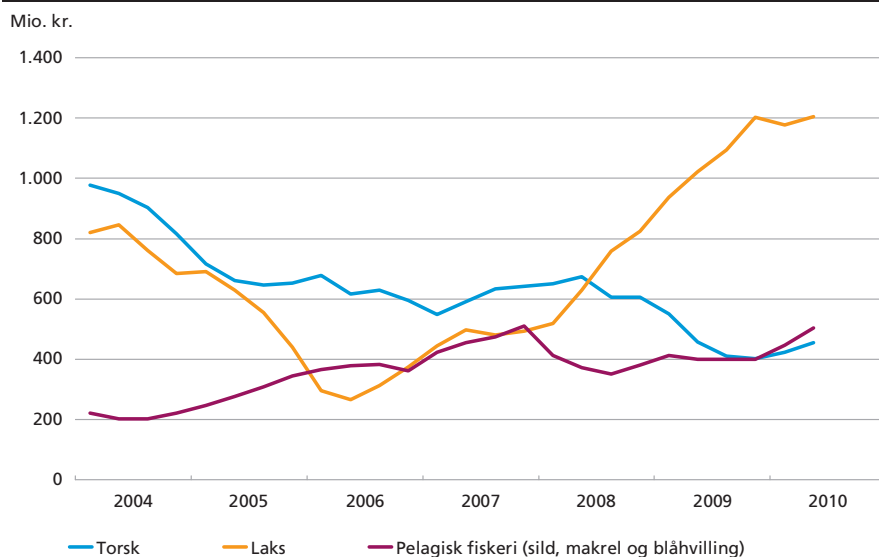
Opgjort ekskl. handel med skibe var der overskud på handelsbalancen i 2009 efter et stigende underskud frem mod 2008, jf. tabel 1. Vendingen kan henføres til et stort fald i importen fra 2008 til 2009, mens eksporten udviklede sig mere stabilt. I 1. halvår 2010 var der fortsat overskud på handelsbalancen.

HANDELSBALANCE			Tabel 1
Mio. kr.	2007	2008	2009
Eksport	4.057	4.346	4.098
Eksport ekskl. skibe	3.963	3.741	3.872
Import	5.522	5.021	4.199
Import ekskl. skibe	5.032	4.930	3.705
Handelsbalance	-1.466	-675	-101
Handelsbalance ekskl. skibe	-1.069	-1.189	167

Kilde: Hagstova Føroya.

EKSPORTVÆRDI AF TORSK, LAKS OG PELAGISK FISKERI

Figur 6



Anm.: Sum af seneste 4 kvartaler. Seneste observation er summen af 3. kvartal 2009 - 2. kvartal 2010.

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

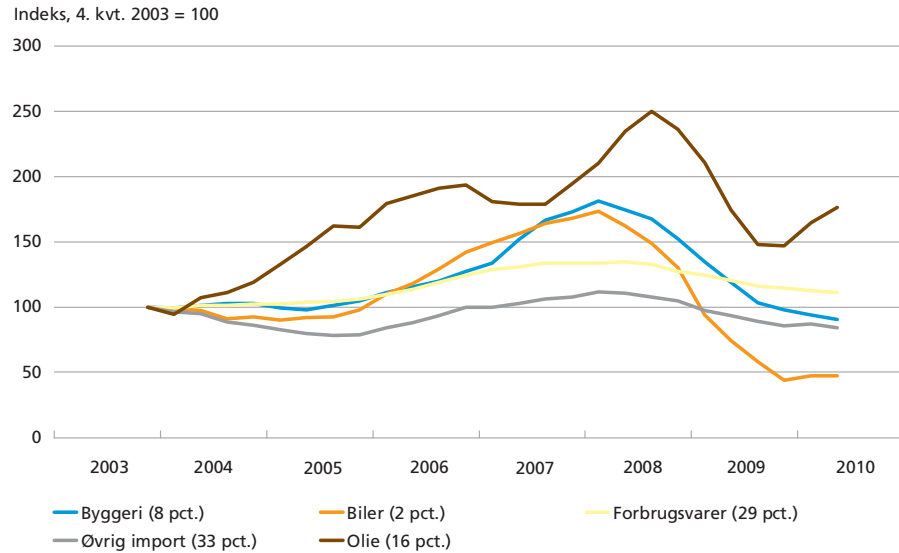
Fra 2008 har laks fra opdræt været den vigtigste eksportindtægt i stedet for torsk, jf. figur 6. Som andel af de samlede eksportindtægter (ekskl. skibe) er eksporten af opdrætslaks steget fra 12 pct. i 2007 til hele 31 pct. i 2009. Eksporten af torsk faldt fra 2008, men begyndte at stige igen i løbet af 2009. Det pelagiske fiskeri efter sild og makrel har de seneste år også givet øgede eksportindtægter, hvorimod eksporten af blåhvilling faldt markant i 2008 og 2009 som følge af meget lave fangster. Den samlede eksportværdi af pelagisk fiskeri faldt således med 26 pct. i 2008, men steg igen i 2009 og i den forløbne del af 2010.

Opgjort ekskl. skibe var eksporten 1. halvår 2010 12 pct. højere end i 1. halvår 2009, hvilket især skyldes en stigning i eksporten af blåhvilling, torsk og øvrige fisk.

Importen faldt kraftigt i de første tre kvartaler af 2009, og nedgangen var særlig udpræget for biler, energi og varer til byggeri, jf. figur 7. Importen af forbrugsvarer og øvrig import aftog også, om end mindre drastisk. Opgjort ekskl. skibe og fly begyndte importen at stige igen i 4. kvartal 2009, men faldt på ny i 2. kvartal 2010. Samlet set lå importen ekskl. skibe mv. knap 3 pct. højere i 1. halvår 2010 end i 1. halvår 2009. Stigningen i eksporten og den svagere udvikling i importen medførte, at handelsbalancen i 1. halvår 2010 viste et overskud på 95 mio. kr. ekskl. skibe og fly) mod et underskud på 57 mio. kr. i samme periode i 2009. Betalingsbalancen er endnu ikke opgjort for 2009. I 2008 var der et underskud på 347 mio. kr. svarende til knap 3 pct. af BNP.

IMPORTVÆRDI PÅ UNDERKOMPONENTER

Figur 7



Anm.: Sum af seneste 4 kvartaler omregnet til indeks. Seneste observation er summen af 3. kvartal 2009 – 2. kvartal 2010. "Øvrig import" er samlet import ekskl. varer til byggeri, biler, forbrugsvarer, energi og skibe. Tal i parentes angiver andel af den samlede import i 2009.

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

FINANSIEL SEKTOR

Det samlede resultat før skat for de færøske pengeinstitutter var i 2009 et underskud på 222 mio. kr. mod et underskud på 412 mio. kr. i 2008. Resultatet i 2009 var fortsat præget af store nedskrivninger og hensættelser til tab på udlån, jf. tabel 2. Nedbringelsen af underskuddet i 2009 i forhold til 2008 kan primært tilskrives, at kursreguleringer på værdipapirer og valuta blev positive i 2009.

RESULTAT I PENGEINSTITUTTER

Tabel 2

Mio. kr.	2005	2006	2007	2008	2009
Rente- og gebyrindtægter, netto	550	632	830	948	951
Kursreguleringer mv.	47	49	181	-204	27
Resultat af finansielle poster	597	682	1.011	744	978
Driftsomkostninger	313	371	483	515	576
Afskrivninger og hensættelser, netto	-15	-74	25	438	397
Resultat af datterselskaber mv.	41	123	149	-203	-228
Ordinært resultat før skat	341	507	652	-412	-222
Solvensprocent	20,6	18,4	18,7	18,4	20,5

Anm.: Eik Bank Danmark er et helejet datterselskab af Eik Bank og indgår gennem "Resultat af datterselskaber mv.".

Kilde: Regnskaber for Eik Bank, Føroya Banki, Norðoya Sparikassi og Suðuroyar Sparikassi. Føroya Banki har ændret regnskabspraksis fra 2009 i overensstemmelse med International Financial Reporting Standards. Regnskabet er også korrigeret efter de nye regler i 2008.

Pengeinstitutterne har i 2009 generelt stået over for de samme udfordringer som den øvrige finansielle sektor i Europa med lav økonomisk aktivitet og en langvarig periode med lave renter. Billedet for de enkelte færøske institutter varierer, hvilket bl.a. afspejler forskelle i aktiviteten uden for Færøerne i de foregående år. Føroya Banki kom ud af 2009 med et overskud før skat på 135 mio. kr., mens Eik Bank og Norðoya Sparikassi havde underskud før skat på henholdsvis 386 og 46 mio. kr.

Pengeinstitutternes udlån til både erhverv og private er faldet siden midten af 2008. Det kommer efter en årrække forud for krisen med meget kraftig udlånsvækst. Faldet i udlån til private kan i et vist omfang henføres til omlægninger til danske realkreditlån, som formidles af de færøske pengeinstitutter. Inden for erhverv er det især udlån til fiskeri, som er gået markant ned i løbet af 2009.

OFFENTLIGE FINANSER

Efter nogle år med overskud på de offentlige finanser opstod der i 2008 et underskud på den offentlige saldo. Landskassens underskud steg yderligere fra 330 mio. kr. i 2008 til 688 mio. kr. i 2009, jf. tabel 3, svarende til 5,8 pct. af BNP. Underskuddet i 2009 blev knap 200 mio. kr. større end budgetteret i finansloven. Det skyldes primært lavere indtægter fra personskatter og moms, men også højere nettorenteudgifter på grund af den stigende gældsbyrde. Landskassen, som var gældfri i 2007,

LANDSKASSENS FINANSER					Tabel 3
Mio. kr.	2006	2007	2008	2009	Budget 2010
Skatter og afgifter mv.	3.349	3.558	3.502	3.256	3.369
Bloktilskud	632	632	635	636	635
Indtægter i alt	3.981	4.190	4.137	3.893	4.005
Driftsudgifter	3.578	3.766	4.251	4.366	4.558
Anlægsudgifter	268	292	232	184	181
Renteudgifter, netto	-7	-14	-16	31	46
Udgifter i alt	3.839	4.044	4.467	4.581	4.785
Saldo	142	146	-330	-688	-780
Landskassens nettogæld, ultimo	1.405	-48	591	1.232	

Anm: Indtægter og saldo er ekskl. ekstraordinære indtægter fra udlodning af ekstraordinært udbytte fra Føroya Banki på 535 mio. kr. i 2006 og fra salg af 2/3 af aktierne i Føroya Banki og 1/3 af aktierne i Atlantic Airways for henholdsvis 1.212 og 87 mio. kr. i 2007. Landskassens nettogæld er ekskl. finansielle aktiver, som i 2009 udgjorde 2.425 mio. kr.

Kilde: Figgjarmálaráðið og Landsbanki Føroya.

opbyggede som følge af svækkelsen af de offentlige finanser en nettogæld, som var 1,2 mia. kr. ultimo 2009.

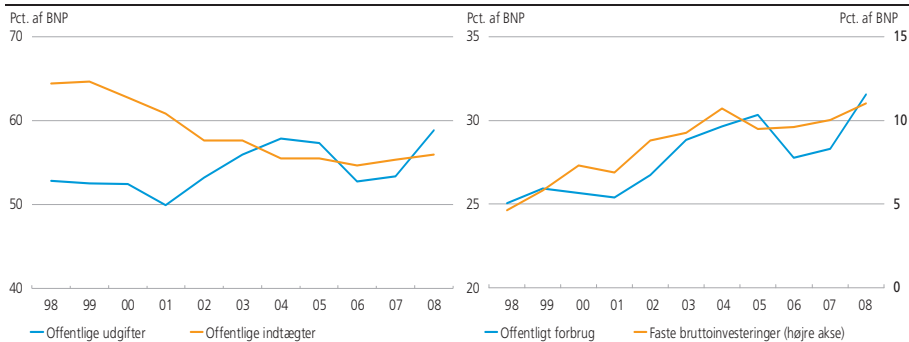
Forværringen af de offentlige finanser fra 2008 skyldes især den økonomiske tilbagegang, men i forhold til udgangspunktet for den færøske økonomi og omfanget af nedgangen er stigningen i det offentlige underskud meget kraftig. Omslaget afspejler derfor også den lempelige finanspolitik, som blev ført under det tidligere opsving. Både det offentlige forbrug og de offentlige investeringer har været stærkt stigende i det seneste årti, jf. figur 8. Samtidig faldt de offentlige indtægter som andel af BNP fra 1998 frem til 2006, hvorefter de er steget svagt. Udviklingen i de samlede offentlige indtægter i forhold til BNP afspejler i høj grad et fald i bloktilskuddet, som ikke er modsvaret af en tilsvarende stigning i skatteindtægterne.

Underskuddet ventes i 2010 at stige til ca. 780 mio. kr. ifølge finansloven, idet den forventede stigning i udgifterne mere end overstiger stigningen i indtægterne. Foreløbig har indtægterne været på højde med det budgetterede, og udgiftsrammerne ser stort set ud til at blive overholdt. Gældsbyrden er øget yderligere i 2010 som følge af underskuddet i 2009.

Der er i 2010 gennemført en række konsolideringstiltag, herunder reduktion af subsidier, som gives til renteudgifter på bolig- og uddannelselån, beskæring af den eksisterende momsrefusion ved boligbebyggelse og midlertidig forhøjelse af indkomstskatten. Lagtinget har desuden vedtaget, at der skal konsolideres, så den offentlige saldo når balance i 2015. I finanslovforhandlingerne for 2011 er der forslag om stramninger i form af højere selskabsskatter og udvidelse af beskatningsgrundlaget for fossile brændstoffer og tobak. I lyset af det stigende antal ældre er der i foråret 2010 desuden indgået en politisk aftale om en pensionsreform. Det vil betyde beskæring af folkepensionen og medføre tvungen

UDVIKLING I OFFENTLIGE UDGIFTER OG INDTÆGTER

Figur 8



Kilde: Hagstova Føroya.

privat pensionsopsparing. Pensionsreformen forventes at komme til afstemning i Lagtinget i løbet af efteråret 2010. Der er derudover ikke fremsat konkrete forslag til konsolideringsplanen frem mod 2015. Fremadrettet vil udarbejdelsen af en mellemfristet plan for de offentlige finanser kunne understøtte holdbarheden af de offentlige finanser.

Også kommunerne, som udgør omtrent en fjerdedel af den offentlige økonomi, står over for en hastigt voksende gældsbyrde. De har ikke haft overskud siden 2005. I 2009 havde de en nettogæld på 552 mio. kr., og hvis det budgetterede underskud på godt 90 mio. kr. i 2010 realiseres, vil deres gæld stige yderligere. Landsstyret har begrænset indflydelse på kommunernes budgettering. Kun hvis nettogælden er større end et års skatteindtægter med en skatteprocent på 23, har landstyret hjemmel til at ændre budgettet.

ØKONOMISKE UDSIGTER

Efter økonomisk tilbagegang i 2008 og 2009 er der i den forløbne del af 2010 tegn på bedring. Lønudbetalingerne er begyndt at stige, og ledigheden har stabiliseret sig i løbet af foråret. Efter nogle år med nedgang er fiskepriser og fangster begyndt at stige igen. Den begyndende økonomiske vending giver sig udslag i øget handel med udlandet. En stærkere udvikling i eksporten end i importen resulterede i overskud på handelsbalancen i den forløbne del af 2010.

En fortsat økonomisk fremgang vil have gunstig virkning på de svækkede offentlige finanser, men yderligere konsolidering er nødvendig for at få nedbragt landskassens og kommunernes gældsbyrde. En væsentlig udfordring er at få de hastigt stigende offentlige udgifter under kontrol.

Selv om fangster og priser i fiskeriet er i bedring, er der behov for et mere effektivt og bæredygtigt fiskeri. En yderligere fremgang i havbrugene er vanskelig at opnå, da produktionen er tæt på kapacitetsgrænsen. Med de nuværende udsigter for fiskeriet må det forventes, at der på ny kommer underskud på handelsbalancen, hvis importvæksten vender tilbage.